

Litwa do rządów Olgierda

Dzieje Litwy rozpoczynają się właściwie od połowy XIII wieku, gdy lokalny książę z rodu Ryngoldowiczów, Mendog, zjednoczył plemiona litewskie.

Umocniwszy swą pozycję na Litwie, Mendog koronował się na króla w 1253 roku. Ten ambitny władca toczył liczne walki z Zakonem krzyżackim, Polską i księstwami ruskimi. Dążąc do ustanowienia silnej książęcej władzy stał się despotą, bezwzględnie egzekwującym swe decyzje polityczne. Jego postępowanie budziło ogromny sprzeciw, toteż w 1263 roku Mendoga zamordowano wraz z jego synami – Ryklą i Repekiem. Wraz ze śmiercią tego władcy, państwo litewskie rozpadło się, a kraj pogrążył się w walkach o tron. Silną władzę książęcą usiłował przywrócić syn Mendoga, Wojsiełk, lecz w 1267 roku został zamordowany w czasie ataku księcia halickiego, Lwa. Księstwa litewskie zjednoczył ponownie Trojden, który w 1269 roku przejął władzę. W czasie swych 13-letnich rządów, Trojden kontynuował w zasadniczych rysach politykę Mendoga. Starał się zniwelować napór Zakonu oraz rozszerzał swą władzę nad ziemiami ruskimi.

Mendog

W końcu XIII wieku władzę zdobył Pakuwer, który stał się założycielem dynastii, która wydała na świat Giedymina oraz Jagiełłę. Ówczesni władcy Litwy usiłowali utrzymać swój stan posiadania. Jednak wobec naporu niemieckiego, obawiając się jednocześnie oskrzydlenia od wschodu, zmuszeni byli do ustępstw terytorialnych na rzecz książąt halicko-włodzimierskich, dążących do zdobycia hegemonii na Rusi. Od 1289 roku, gdy Krzyżacy zakończyli podbój Prus, najważniejszym problemem polityki litewskiej było zahamowanie parcia Zakonu w kierunku Żmudzi, i stolicy Litwy w Trokach. Następca Pakuwera, Witenes (1295-1315) zdołał zadać im poważną klęskę w bitwie pod Korkhausem. Nie zmieniło to jego sytuacji, bowiem Zakon skutecznie zaczął podburzać przeciwko niemu jego żmudzkie poddanych.

Następny władca, Giedymin, brat Witenesa stał się jednym z największych z władców litewskich. Aby uniemożliwić krzyżakom podejmowanie kroków zaczepnych, Giedymin nawiązał kontakty z biskupem Rygi, za którego pośrednictwem rozesłał po ówczesnej Europie szereg listów adresowanych do papieża Jana XXII i władców państw chrześcijańskich, w których zarzucał Zakonowi prowadzenie agresywnej polityki, która nie pozwala Litwinom w chrystianizacji kraju. Dzięki temu, papież zabronił krzyżakom atakowania Litwinów. Wysłał również swych urzędników, aby zbadali i zażegnali waśnie między Litwą a Zakonem. W 1324 roku oba państwa zawarły 4-letni rozejm. Następnie Giedymin zawarł sojusz obronny z Polską (1325), wzmocniony ślubem jego córki Aldony Anny z synem Władysława Łokietka, Kazimierzem. Obie strony zobowiązały się do wspierania w walkach z Zakonem, a ponadto władca litewski obiecał wspomagać Łokietka w jego walkach z Brandenburgią. Po upływie czterech lat, Krzyżacy ponownie najechali ziemie Litwy, podchodząc aż pod Wilno. W odwecie Giedymin spustoszył krzyżackie Prusy i ziemie obecnej Łotwy.

Giedymin

Poza prowadzeniem walk z Zakonem, Giedymin rozwinął działalność militarną na Rusi. W chwili, gdy obejmował tron wielkoksiążęcy, w skład jego państwa wchodziła Litwa ze Żmudzią, księstwo połockie oraz ziemie ruskie wokół Nowogródka i Grodna. Nie bacząc na fakt, iż w ten sposób wejdzie w konflikt z Tatarami, Giedymin zaczął podporządkowywać sobie księstwa ruskie. Najpierw zajął księstwo pińsko-turowskie. W 1318 roku Olgierd, najstarszy syn Giedymina, poślubił Annę, księżniczkę witebską, dzięki czemu księstwo to weszło w orbitę wpływów Litwy. W miejsce ruskich książąt dzielnicowych, książę Giedymin osadzał członków swej dynastii, którzy jednak dość szybko asymilowali się z Rusinami, przejmując od nich wiarę i kulturę. Giedymin usiłował również zniwelować wpływy księstwa moskiewskiego, zainteresowanego w aneksji ziem ruskich. Dlatego starał się utworzyć prawosławną metropolię litewską, ale bez większych sukcesów. W 1335 roku Litwa starła się w księciem moskiewskim, Iwanem Kalitą. Skłoniło to Giedymina do zawarcia trwałego sojuszu z władcą twerskim, zainteresowanym w osłabieniu wpływów Moskwy na Rusi Zaleskiej. Chwilowo zapanował pat.

Ówczesni Litwini czcili różnego rodzaju siły przyrody – drzewa, rzeki i demony. Najwyższym władcą ich panteonu był Perkunas, bóg nieba i piorunów. Hołd oddawali również Łaukosargowi, opiekunowi pól i urodzaju czy Żemepacie, bożkowi strzegącemu bydła. Litwini szczególnie czcili węże, w których widzieli uosobienie duchów przodków i opiekunów ogniska domowego. Giedymin nie sprzeciwiał się jednak obcym kultom. Uważając, że przyjęcie chrztu nie da Litwie żadnych poważniejszych politycznych korzyści, nie zabraniał zasadniczo szerzeniu chrześcijaństwa wśród swych poddanych. Tak więc na jego dworze pojawiali się franciszkanie i dominikanie wysyłani z biskupstwa ryskiego, oraz ośrodków prawosławnych na Rusi. Giedymin zezwolił nawet na wzniesienie chrześcijańskich kościołów w Nowogródku i w Wilnie.

W tym czasie ludność Litwy dzieliła się na cztery grupy – bojarów z książętami, mieszczan, włościan i czeladź niewolną. Trzy ostatnie warstwy, nie miały w zasadzie żadnego znaczenia politycznego. Bojarzy oraz książęta/kniaziewie, wywodzący się ze sławnych rodów, posiadali pozycję najbardziej uprzywilejowaną. Ponadto Giedymin usilnie zabiegał o poparcie bojarów (Giedroyciów, Holszańskich i innych), których przedstawiciele, poza członkami rodu Giedyminowiczów, wchodziłi w skład rady wielkoksiążęcej, pełniąc funkcje doradcze. Bojarzy zobowiązani byli do wystawiania wojska swoim asymptem, za co zostali zwolnieni od płacenia podatków na rzecz państwa. Ich obowiązki zostały narzucone pozostałym mieszkańcom państwa litewskiego. Wszystkich poddanych wielkiego księcia obowiązywało jedno prawo – bez pozwolenia księcia nikt, nawet bojarzy, nie mogli rozporządzać swoimi ziemiami, bowiem wszystkie dobra ziemskie, były nadawane przez władcę. Również małżeństwa bojarские musiały mieć akceptację wielkiego księcia.

W czasie rządów Giedymina, w rdzennej Litwie mieściły się tylko trzy miasta – Kowno, Troki oraz Wilno, będące od 1323 roku stolicą państwa. Z Wilnem zresztą związana jest ciekawa legenda. W miejscu późniejszej stolicy kraju, w XIII stuleciu rosła puszcza, wypełniona wszelkiego rodzaju zwierzyną. Toteż wielu zapalonych myśliwych zapuszczało się w gęstwiny puszczy. Podobno w 1322 roku, Giedymin wybrał się tam na łowy w towarzystwie swej świty. Zapuścił się w miejsce, gdzie mała rzeczka Wilenka wpada do Wilii, i tutaj założył miejsce na nocleg. W pobliżu miała znajdować się świątynia Perkuna. W czasie snu, księciu przyśniło się, że w miejscu łowów pojawił się ubrany w zbroję wielki wilk. Bestia zawyła tak głośno, jakby wtórowało mu olbrzymie stado wilków. Zaciekawiony znaczeniem snu władca, po przebudzeniu starał się rozwikłać przesłanie litewskich bogów. Wezwano przed jego oblicze arcykapłana o imieniu Lizdejka. Według niego, bogowie chcieli, by książę w miejscu, gdzie zobaczył żelaznego wilka, zbudował miasto z zamkiem, które stanie się stolicą jego państwa. Głośny ryk zwierzęcia miał zaś być zapowiedzią głośnych czynów mieszkańców miasta. Uwierzywszy w to przesłanie, Giedymin niemal od razu przystąpił do budowy grodu, który otrzymał nazwę Wilna. Arcykapłan w nagrodę otrzymał nowe imię Radziwiłła.

W krótkim czasie Wilno stało się najważniejszym ośrodkiem gospodarczym, politycznym i kulturalnym państwa litewskiego. Kupcy z Wilna szybko nawiązali kontakty handlowe z Polską, państwem krzyżackim i innymi swymi sąsiadami. Przedmiotem wymiany stały się broń, żelazo sól i sukno, których brakowało na Litwie. W zamian oferowano futra, woski i inne przedmioty, zdobywane w litewskich puszczech. Dzięki coraz silniejszej pozycji

gospodarczej miasta, w Wilnie zaczęli osiedlać się również obcokrajowcy, którzy zaczęli wyciskać piętno na rozwoju kulturalnym Litwy.

Olgierd

W 1341 roku, po latach walk Giedymin podzielił swe olbrzymie państwo pomiędzy siedmiu synów. Na tron wielkksiążęcy powołał Jewnuta. Kiejstut otrzymał w zarząd Troki, Olgierd Krewo a Monwid Kiernów (pozostali nie odegrali większego znaczenia, dlatego pomijam ich milczeniem). Wraz z śmiercią Giedymina, wyłonił się problem rozbicia państwa, co miało miejsce w innych średniowiecznych państwach. Co więcej, państwu zaczęli zagrażać nie tylko Krzyżacy czy Moskwa, ale również Polska. Dwa ostatnie państwa rościły sobie pretensje do władania ziemiami ruskimi, coraz aktywniej mieszając się w sprawy ziem dawnej Rusi kijowskiej. Nic przeto dziwnego, że należało przywrócić i wzmocnić władzę wielkksiążęcą. Na czele tego ruchu stanęli Kiejstut i Olgierd, którzy pozbawili Jewnuta tronu wielkiego księcia w 1344/1345 roku. I choć Jewnut zbiegł do Moskwy, być może licząc na wsparcie tamtejszego władcy, Kiejstut i Olgierd zdołali przekonać brata do powrotu na Litwę, tym samym zażegnując możliwość kolejnego konfliktu z Moskwą. Po tym fakcie rządy nad całym państwem litewskim objęli Olgierd i Kiejstut. Ten pierwszy otrzymał tytuł wielkiego księcia i władzę nad Litwą i Rusią, zaś Kiejstut zarządzał Żmudzią. Ponadto do jego obowiązków należała walka z Zakonem i Polską. Panowanie i czyny tych władców, wiążą się już z postacią Jagiełły, któremu poświęcony zostanie osobny artykuł.

Wybrana bibliografia:

1. Davies N., Boże igrzysko. Historia Polski, t. I, przekł. E. Tabakowska, Kraków 1992.
2. Encyklopedia historyczna świata, t. IV, średniowiecze, praca zbiorowa, Kraków 2000.
3. Handelsman M., Średniowiecze polskie i powszechne. Wybór pism, Warszawa 1966.
4. Kłoczowski J., Młodsza Europa, Warszawa 1998.
5. Wyrozumski J. Historia Polski do roku 1505, Warszawa 1983.
6. Zientara B., Historia powszechna średniowiecza, Warszawa 1995.

Autor: Ryszard Hałas

Artykuł pobrano ze strony eioba.pl